

FRANSUZ TILI FONETIKASINI QIYOSLAB O'RGANISHNING AHAMIYATI

Yangibayeva Shirin

Qoraqalpog'iston Respublikasi Beruniy tumani Maktab va maktabgacha ta'lim bo'limiga qarashli 48 -umumiy o'rta ta'lim maktabi Fransuz tili o'qituvchisi

Annotatsiya Mazkur maqolada fransuz tili fonetikasining o'rganishda qiyosiy tahlilning ahamiyati hamda, fransuz tili fonetikasini o'qitishda axborot texnologiyalardan foydalanishning samarasi xususida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: *Fonetika, fransuz tili, texnologiya, qiyosiy tahlil, tilshunoslik.*

Fransuz tili – xinderopa tillari oilasining roman guruxiga mansub til; Fransiya, Fransiya Gvianasi, Gaiti, Monako, Benin, BurkinaFaso, Gabon, Gvineya, Kongo Demokratik Respublikasi, Kongo Respublikasi, Kot d'Ivuar, Mali, Markaziy Afrika Respublikasi, Niger, Senegal, Togo, Chad davlatlarining rasmiy tili; Belgiya Kirolligi, Shveysariya Konfederatsiyasi, Kanada, Lyuksemburg, Andorra, Kamerun, Madagaskar, Burundi, Ruanda, Komor Orollari Federativ Islom Respublikasi, Jibuti, Vanuatu, Seyshel Orollari davlatlaridagi rasmiy tillardan biri. Italiya va AQShning belgili xududlarida ham tarqalgan. So'zlashuvchilarning umumiy soni 100 mln. kishidan, Fransiyaning o'zida 57 mln. kishidan ortiqroq (o'tgan asrning 90-yillari). BMTning rasmiy va ishchi tillaridan biri.

Asosiy lahjalari: frans (hozirgi Fransuz tilining tarixiy negizi), shim. (Belgiyadagi normand, pikard, vallon va boshqalar), g'arbiy (anjuy, gallo va boshqalar), jan.g'arbiy (puatevin), markaziy, jan.sharkiy (burgund, franshkont), sharkiy (lotaringiya, shampän), frankprovansal.

Fransuz tili istilochilar tili (lotin tili) va Galliya tub aholisi tillarining o'zaro ta'siri jarayonida shakllangan. Fransuz tili tarixi quyidagi davrlarga bo'linadi: gallroman (5–8-asrlar), eski fransuz (9–13-asrlar), o'rta fransuz (14–15-asrlar), ilk yangi fransuz (16-asr), yangi fransuzklassik (17–18-asrlar) va hozirgi fransuz (19-asrdan). O'rta asrlarda umumfransuz yozma tili maydonga keladi, 16-asrda milliy til (1539-yildan davlatning rasmiy tili) shakllanadi. 17-asrda adabiy til me'yor barqarorlashadi. 20-asrda adabiy va og'zaki nutq o'rtasida sezilarli farq paydo bo'ladi. Dastlabki yozma yodgorliklari 8–9-asrlarga mansub.

Fonetik xususiyatlari sifatida urg'usiz, ayniqsa, so'z oxiridagi unlilarning reduksiyasi, urg'uning asosan so'nggi bo'g'inga tushishi, urg'u ta'sirida unlilarning o'zgarishi, unlilar o'rtasidagi va so'z oxiridagi undoshlarning tushib qolishi va boshqalarni ko'rsatish mumkin. Fransuz tili morfologiyasi uchun analitizm xarakterlidir (murakkab zamon, nisbat, qiyosiy darajalarning analitik shakllari). So'zlarning morfologik jihatdan o'zgarishiga moyilligi kuzatiladi. Bir kancha fomatik ma'nolar (jins, son, shaxs)ning ifodalanishi ko'pincha sintaksis sohasiga ko'chiriladi, yordamchi so'zlar keng qo'llanadi. Fe'l sohasida 4-mayl, 3

nisbat va keng tarmokdi zamon shakllari mavjud. Leksikasida gallardan sakdanib qolgan soʻzlardan tashqari franklar tilidan sakdanib qolgan muayyan qatlam ham mavjud. Fransuz tili rivojida adabiy lotin tili katta rol oʻynagan; undan koʻplab soʻzlar, soʻz yaslash qoliplari, sintaktik tuzilmalar oʻzlashgan.

Yozuvi bir qancha diakritik belgilar qoʻshilgan lotin alifbosi asosida shakllangan. Fransuz tili Belgiya, Shveysariya va Kanadada milliy variantlarga, Afrika mamlakatlarida esa, asosan, fonetik va lugʻaviy oʻziga xosliklarga ega.

Fransuz tili asosan [Fransiya](#), [Belgiya](#), [Luksemburg](#) va [Shveysariyada](#) kelib chiqqan, bugungi kunda esa dunyoning 54 mamlakatidagi 300 million odam uchun [ona tili](#) yoki ikkinchi til boʻlmish [roman tildir](#).

Hozirgi rivojlangan axborot texnologiya asrida biror chet tilini (fransuz, ingliz, nemis) bilish hech kimga zarar keltirmasa kerak. Shunday ekan boshqa fanlarning oʻz oʻqitish metodlari boʻlganidek, chet tili oʻqitishning ham oʻziga xos metodik uslublari, metodikasi mavjud. Biroq XVIII - asrgacha ayrim olimlar chet tilini oʻqitish metodikasini qiyosiy tilshunoslikning amaliy tadbiqdir deb qarasarlar, boshqalar ularni pedagogika fani deb hisobladilar. Yuqorida keltirilgan fikrlardan koʻrinib turibdiki, yillar davomida xorijiy til oʻqitish metodikasi qiyosiy tipologiya va pedagogika fanlarining bir boʻgʻini sifatida hisoblangan va taqbiq etilgan. Bu fikrning oʻziga xos mantiqiy ifodasi bordek koʻrinadi. Chunki ona tili bilan boshqa bir millatning ona tilini oʻrganishda albatta ikki til bir-biriga qiyoslanadi, ularning oʻziga xos tomonlari farqlanadi. Masalan fransuz hamda oʻzbek tili fonetikasini qiyoslaymiz:

1. Fransuz tilida 15ta, oʻzbek tilida 6ta unli bor;
2. Fransuz tilida burun unli tovushlari mavjud, oʻzbek tilida esa yoʻq;
3. Fransuz tilida soʻz oxiridagi undoshlar jarangsizlanmaydi, oʻzbek tilida esa ular jarangsizlashadi: maktab (b - p); lemonade [limonad];
4. Fransuz tilida choʻziq va qisqa unlilar bor, oʻzbek tilida esa yoʻq;
5. Ochiq unlilar fransuz tilida oʻzbek tilidagidan koʻp; 6. Fransuz tilida 8ta, oʻzbek tilida 2ta lablangan unli bor;

Fransuz tili fonetikasini oʻrganishga bagʻishlangan mashgʻulotlarda hozirgi zamon axborot -texnologik vositalardan unumli foydalangan holda dars oʻtish zamon talabidir. Binobarin, fransuz tili tovushlar sistemasining oʻziga xos murakkabliklari, uning oʻzbek tili tovushlar sistemasidan ancha farq qilishi, fonetik mashgʻulotlar davomida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishni taqozo etadi va natijada oʻquvchilarning fransuzcha tovushlarni meʼyoriga yetkazib talaffuz qilish darajasiga erishish mumkin.

Negaki aynan fransuz tilini oʻrganayotgan talabalarda fransuzcha soʻzlarni maromiga yetkazmasdan chala talaffuz qilish, soʻz oxiridagi soʻzlarni boshqa korrelyativ tovushlar bilan almashtirib yuborish, baʼzi talaffuzi qiyin boʻlgan tovushlarni umuman oʻxshata olmaslik, fransuzcha soʻzlarning oʻqilish qoidalarini chalkashtirib yuborish, fransuz tili uchun muhim sanalgan bogʻlanish (la liaison) va ulanish (l'enchainement) hodisalariga amal qilmaslik kabi holatlar juda koʻp uchraydi. Bularning barchasi fransuz tili fonetikasini toʻgʻri oʻzlashtira

olmaslik natijasidir.Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida dars jarayonini to‘g‘ri tashkil etish va darsda innovatsion texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Ma‘lumki, til bo‘limlari ichida fonetika bo‘limi nutqiy mahoratni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.Chunki “Fonetika” tovushdagi muayyan bir so‘zni o‘zgartirish, tovushdan so‘zlar hosil qilish, o‘zakdosh qo‘shimchadan qofiyadoh, ohangdosh so‘zlar yasash, ularning imloviy ma‘nolarini hamda ma‘no guruhlari ustida ishlash o‘quvchi so‘z boyligini oshiradi.

Hozirgi kunda fransuz tili fonetikasini o‘zbek guruhi talabalariga o‘rgatishdagi o‘quvchining shaxsiy qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda u bilan ish olib boriladi va unga berilayotgan topshiriqni o‘zlashtira olish qobiliyatiga qarab, sekinlik bilan amalga oshiriladi. Fransuz tili fonetikasini o‘rganayotgan talaba avvalo, o‘z ona tili fonetikasi yaxshi bilishi lozim.Chunki o‘z ona tilini mukammal bilmay turib, xorijiy tillarni o‘zlashtirishda qiyinchilikka duch keladi.Ushbu muammolarni vaqtida hal qilishda talabaga ikki tilning farqli va o‘xshash tomonlarini, qiyosiy tahlilini to‘g‘ri tushuntirib bera olish pedagog zimmasidagi muhim vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Andreychikova A.P , Ubaydullayev M, Yusupova N.A “Fransuz tili fonetikasi” O‘zbekiston 1992-y

2. Bled E, Bled O. Orthographe, Grammaire, -Paris HACHETTE, 2009

3. www.google.uz

4. www.ziyonet.uz